

ПОНЯТТЯ ТА ЗНАЧЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА В УКРАЇНІ

THE CONCEPT AND SIGNIFICANCE OF PROCEDURAL REPRESENTATION IN UKRAINE

Поліщук М.Г., к.ю.н.,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Досліджуючи інститут цивільного процесуального права, потрібно сказати, що цивільне процесуальне представництво – це певна сукупність процесуальних правових норм, які встановлюють різні сторони процесуальних відносин між представником і судом, який виступає від імені та для захисту прав та законних інтересів довірителя з метою отримання для останнього вмотивованого рішення суду на свою користь, а також для здійснення правової допомоги та попередження порушення процесуальних прав та охоронюваних законом інтересів останнього з метою сприяння судові у здійсненні правосуддя у цивільних справах. Інститут процесуального представництва для будь-якої категорії населення виступає майже єдиною реальною можливістю забезпечити захист своїх прав та законних інтересів у суді. Отже, цивільне процесуальне представництво ми розглядаємо як особливу систему процесуальних дій, що керується представником з огляду на закон або договір від імені особи або іншого учасника суспільних відносин, шляхом участі у судовому процесі і забезпечення реалізації та захисту їх цивільних прав та законних інтересів з метою винесення судом об'єктивного, неупередженого та правомірного рішення. Основна мета цивільного судочинства, по-перше, поліпшення позитивного правового результату для особи, в інтересах якої діє процесуальний представник. Якщо розглянути втручання процесуального представника, ми побачимо та зрозуміємо, що представник вважається самостійним учасником цивільних процесуальних правовідносин, враховуючи наявність у останнього власної зацікавленості у результаті процесу, а також з урахуванням його завдань та мети у цивільному процесі. Таким чином, ми можемо зробити висновок, що цивільне процесуальне представництво є багатогранною системою, що являє собою досить складний механізм, результатом роботи якого є захист прав і свобод інтересів в суді з метою отримання позитивного та обґрунтованого рішення суду.

Ключові слова: процесуальні правовідносини, представник, судовий процес, здійснення правосуддя, рішення суду.

Before the institute of civil procedural law, then it means that it is in the civil procedure that the representative of the court is right to look at the correctness of the procedural legal norms, as regulate the parties to the procedural claims, which is the representative of the court. Rishennya to the court that its reproach, as well as for the establishment of legal aid and the prejudice of the violation of procedural rights that are protected by the law of interests of the rest, in the method of attracting courts from the healthy justice from the civil right. The institute of procedural representation for any category of population may be the only real possibility to protect the rights of the judge and legal interests. Having seen the civil procedural representation – as a singing system of procedural actions, you should be able to be a representative from the law, if you agree from a particular individual, or a participant in the process, you will be able to participate in the court process and forget 'active, unprecedented and rightful decision. The main thing is meta-civil judiciary, according to the first to reject a positive legal result for an individual, in the interests of a procedural representative. as soon as we look at the involvement of the procedural representative, we can show that the representative is respected as an independent participant in civil procedural legal proceedings, in the presence of the rest of the power in the process, as well as in the process struggling against a civil processally representative multifaceted system, a folding mechanism, the result of which e the protection of rights and freedoms of interest in a court of justice. in the name of rejection of a positive and motivated decision in court.

Key words: procedural legal process, representative, judicial process, legal justice; decision to the court.

Представництво – це врегульована законом діяльність однієї особи від імені й в інтересах іншої особи в цивільному судочинстві. Правове регулювання представництва в цивільному процесі країн СНД, в яких прийняті нові цивільно-процесуальні кодекси, характеризується спільними положеннями, властивими для ЦПК України, за окремими винятками. Конституція України закріплює право людини і юридичних осіб на отримання правової допомоги під час реалізації Конституційного права на судовий захист. У цивільному судочинстві правова допомога під час здійснення захисту прав і інтересів громадян, що охороняються законом, і юридичних осіб реалізується, зокрема, в формі судового представництва.

Отже, інститут представництва в цивільному процесуальному праві є одним з передбачених законом способів реалізації права на судовий захист. Метою статті є дослідження поняття та значення процесуального представництва в Україні, яке насамперед полягає в тому, щоб довести необхідність вивчення цивільного законодавства в наш час, коли в країні проходить становлення правової системи, створюється нова законодавча база і особливого значення набуває необхідність відповідних знань.

Об'єктом дослідження є законодавство України загалом та його частина, яка регламентує процесуальне становище представника, зокрема. Предметом цього наукового дослідження є загальна характеристика інституту представництва в цивільному процесі України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ступінь наукової розробки проблеми. Слід зазначити, що питанням представництва інтересів суб'єктів правовідносин

у суді присвячена значна кількість наукових праць, у яких тією чи іншою мірою розглядаються і проблеми процесуального представництва фізичних, юридичних осіб та держави. Зокрема, необхідно відзначити праці таких вчених, як М.А. Вікут, О.В. Гегманцева, Д. Дрейзіної, І.М. Ільїнської, Т. Варфоломєєвої, С.Я. Фурси, Є.І. Фурси, С.В. Щербака, А.Ф. Клеймана, Г. Любарської, Л. Ковтуц, Л.А. Кондрат'євої, Л.Ф. Лесніцької, І. Павлуника, М.І. Штефана та інші.

Завданнями дослідження є:

- визначення поняття та значення процесуального представництва;
- вивчення видів процесуального представництва;
- визначення повноважень процесуального представника.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Згідно з нормами ЦПК України громадяни можуть вести свої справи в суді особисто або через своїх представників. Справи юридичних осіб ведуть в суді їх органи або їх представники, діючи в межах повноважень, наданих їм законом, статутом або положенням. Необхідність в судовому представництві зумовлена різними обставинами: неможливістю дотримання змагального начала судочинства під час розгляду цивільних справ, у яких беруть участь недієздатні особи (за віковим критерієм – неповнолітні; за медичним критерієм – громадяни, визнані недієздатними в судовому порядку); неможливістю юридичних осіб, очолюваних колегіальними органами (наприклад, правліннями), безпосередньо брати участь в розгляді

справи; бажанням зацікавлених осіб отримати кваліфіковану юридичну допомогу під час розгляду справи в суді і тощо. Теорія представництва пройшла довгий шлях розвитку, який бере початок ще з часів рабовласництва. Представництво тією чи іншою мірою було визнано в Єгипті, Греції, Римі та деяких інших державах. Однак, попри високий рівень професіоналізму, вишуканість і витонченість, римські юристи не створили ґрунтовної теорії представництва. Це пояснюється патріархальною природою римської економіки, широким застосуванням праці рабів. Римське контрактне право до V ст. характеризувалося обтяжливим формалізмом і вузькоперсональною природою договірних зв'язків. Дівав принцип *Per extraneam personam nobis adquiri non potest* – *Неможливе придбання на нашу користь через сторонню особу*. Якщо до цього додати важливість, яку право надавало автономії особистості, стає зрозумілим, чому концепція представництва в римському праві не розвивалася. Лише за юстиніанської епохи (527–565 рр.) можна знайти ознаки зародження відповідної теорії.

Так, з роками розвиток суспільства потребує виникнення нових правових норм та способів їх реалізації. У зв'язку з цим значно посилюється роль знань у галузі юриспруденції і своєю чергою представництва у цивільному процесі. Це зумовлено насамперед конституційними гарантіями реалізації прав громадян на судовий захист, а також зобов'язаннями України перед міжнародними та європейськими установами щодо реалізації та захисту прав людини і громадянина. Сучасний цивільний процес орієнтований на реалізацію принципу змагальності, що вимагає відповідної правової кваліфікації від осіб, які беруть участь у справі [14, с. 87]. Більшість науковців-процесуалістів, які розглядали ЦПК 1963 р., вважали, що представники є особами, що беруть участь у розгляді справи, оскільки процесуальним представникам властива наявність юридичної заінтересованості в результаті розгляду справи. Найбільш яскраво, вважає І.А. Павлуник, характер такої заінтересованості проявляється під час здійснення батьками законного представництва інтересів своїх неповнолітніх дітей, і та обставина, що інтерес процесуального представника має характер, що відрізняється від інтересів сторін, третіх осіб та інших учасників процесу, не дає підстав для виключення представників із числа осіб, які беруть участь у справі. Представництво в цивільному процесі можливе у будь-якій цивільній справі на будь-якій стадії її розвитку – від порушення цивільної справи в суді до виконання судового рішення [17, с. 40]. Представництво в цивільному процесі є процесуальним засобом реалізації громадянами права на судовий захист від посягань на честь і гідність, життя та здоров'я, на особисту свободу і майно, гарантований Конституцією (ст. 55) [1] та іншими законами України. Воно забезпечує участь у цивільному процесі громадян і організацій, надає їй можливість використовувати юридично грамотних осіб для ведення цивільних справ у суді та захисту суб'єктивних прав й інтересів. Представництво в цивільному обороті має широку сферу застосування. Це пояснюється причинами як юридичного, так і фактичного порядку. Потреба у представництві виникає тоді, коли особа, яку представляють, не має за законом можливості вчиняти юридичні дії (наприклад, у разі відсутності дієздатності). Представництво може мати місце також тоді, коли в особи немає або фізичної можливості здійснити такі дії (наприклад, внаслідок хвороби, відсутності в місці постійного проживання) або бажання особисто реалізувати належні їй права та обов'язки. Здійснення юридичними особами своєї статутної діяльності також неможливо увести без всебічного використання інституту представництва (представництво в господарському та третейському суді) [14, с. 89]. Слід зазначити, що нормативного визначення представництва немає. Попри те, що процесуальне представництво є інститу-

том цивільно-процесуального права, ст. 58 ЦПК України дає лише визначення правового терміну [2]. У процесуальній літературі є два підходи до визначення представництва. Перший, представником якого є А.Ф. Клейман, ґрунтується на тому, що представництвом визнається лише діяльність, яка є суттю самого представництва [11]. Не погоджуючись з цим, інші науковці (І.М. Ільїнська та Л.Ф. Лесніцька) розглядають представництво як правовідношення, змістом якого є представницька діяльність. С.Я. Фурса в науково-практичному коментарі дає таке визначення представництва, ототожнюючи поняття «процесуальне» і «судове» представництво: цивільне процесуальне (судове) представництво – це правовідносини, через які одна особа (представник) виконує на підставі повноваження, яке надане йому законом, статутом, положенням чи договором, процесуальні дії у цивільному судочинстві в інтересах іншої особи (довірителя), які спрямовані на захист порушених, оспорюваних чи невизнаних прав та інтересів іншої особи, державних чи суспільних інтересів, в результаті чого у представника виникає комплекс процесуальних прав та обов'язків [12, с. 160]. Підсумовуючи все вищенаведене, вважаємо за доцільне сформулювати власне визначення інституту представництва в цивільно-процесуальному праві України, в якому існуючі в теорії цивільного процесу протиріччя я пропоную подолати з огляду на суб'єктивне й об'єктивне його розуміння. В суб'єктивному значенні представництво – це діяльність представника, спрямована на захист суб'єктивних прав і охоронюваних законом інтересів особи, яку він представляє, в межах наданих повноважень, а також сприяння судові у винесенні законного й обґрунтованого рішення по справі. В об'єктивному значенні представництво – це врегульовані цивільно-процесуальними нормами відносини, згідно з якими представник здійснює від імені та в інтересах особи, яку він представляє, комплекс процесуальних дій, спрямованих на захист прав та інтересів щодо розгляду та вирішення цивільної справи.

Аналізуючи наведені визначення, можна зробити висновок, що сутність інституту представництва полягає у наступному:

- по-перше, представник виступає від імені і в інтересах особи, яку він представляє;
- по-друге, представник здійснює права і обов'язки особи, яку він представляє, якими він наділяється внаслідок здійснення своїх повноважень; по-третє, дії, вчинені представником, є обов'язковими для особи, яку він представляє;
- по-четверте, представник діє в межах наданих йому повноважень і може бути обмежений у здійсненні деяких із них;
- по-п'яте, дії представника спрямовані на захист порушених, оспорюваних та невизнаних прав та інтересів довірителя, державних чи суспільних інтересів.

Суттєві відмінності існують між інститутами представництва в цивільному праві й цивільному процесі, які мають різну мету, суб'єктів і призначення. Правове становище представника в цивільному праві цілком залежить від обсягу прав і обов'язків сторони за договором доручення і визначається ст. 1000 Цивільного кодексу України, тобто відносини між повіреним і довірителем зазвичай мають матеріальний характер [3]. Цивільний договір застосовується у випадках, коли громадяни, що беруть участь у цивільних правовідносинах, не мають можливості діяти самостійно або ці дії бажано було б довірити іншим особам, які мають кращі можливості. Так, громадяни доручають один одному здійснення купівлі, продажу, отримання чи передачу грошей або речей, отримання заробітної платні чи пенсії тощо [13, с. 107]. Водночас і процесуальному представнику можуть надаватися довірителем деякі повноваження на вчинення процесуальних дій щодо розпорядження об'єктом матеріального спору. Так, про-

цесуальний представник може користуватися правом на одержання присудженого майна або грошей за наявності у нього повноважень, які чітко вказані в його довіреності згідно зі ст. 64 ЦПК України [2]. Проаналізувавши все вищенаведене, можна виділити окремі відмінні риси між інститутом представництва в цивільному праві і цивільному процесі: а) представник в цивільному процесі має право вчиняти лише процесуальні дії в суді, а представник в цивільному праві – лише щодо вчинення різноманітних правочинів; б) правовідносини в цивільному праві

базуються на підставі договору доручення, а в цивільному процесі – на підставі довіреності. Договір доручення відрізняється від довіреності тим, що за договором доручення одна сторона (повірений) зобов'язується виконати від імені і за рахунок другої сторони певні юридичні дії (ст. 1000 ЦКУ). Тому правовідносини не слід ототожнювати з довірчими, а слід визнати як договірні; в) на відміну від представництва в цивільному праві, метою представництва в цивільному процесі є надання правової допомоги не тільки довірителю, але і суду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. (зі змінами станом на 18.01.2020 р.). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV (в редакції від 18.02.2018). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
4. Сімейний кодекс України від 10.02.2002 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2947-14/page6>.
5. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.
6. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1697-18/page7>.
7. Закон України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» від 15.09.1999 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1045-14>.
8. Закон України «Про громадські об'єднання» від 22.02.2012 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>.
9. Закон України «Про нотаріат» від 02.09.1993 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>.
10. Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2402-14/ed20150705>.
11. Клейман А.Ф. Гражданский процесс. Москва : Юридическая литература. 1977. с. 96.
12. Фурса С.Я., Щербак С.В., Євтушенко О.І. Цивільний процес України: Проблеми і перспективи: Науково-практичний посібник. Київ : Видавець Фурса С.Я.: КНТ, 2013. 448 с.
13. Цивільний процес України: підручник / За заг. ред. Є.О. Харитоновна, О.І. Харитонової, Н.Ю. Голубевої. Київ : Істина. 2013. 536 с.
14. Цивільний процес України: підручник; [за загальною ред. д.ю.н., доцента М.М. Ясинка]. Київ : Алерта. 2014. 744 с.
15. Цивільне судочинство України: основні засади та інститути / Комаров В.В., Гусаров К.В., Сакара Н.Ю. та ін. ; за ред. В.В. Комарова. Харків : Право. 2016. 848 с.
16. Навроцька Ю.В., Верба-Сидор О.Б., Воробель У.Б. Цивільне процесуальне право України: навчальний посібник (у схемах і таблицях) / за заг. ред. Ю.В. Навроцької. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013. 388 с.
17. Буркацький Л.К. Захист цивільного права та інтересу: Методика складання документів, коментарі, позовні та інші заяви: Навч. посібник. Київ : Юрінком Інтер. 2015.
18. Зейкан Я.П. *Адвокат*: цивільні справи: методичні поради. Харків : Видавництво «Світ книг» ; Київ : «ВД «Дакор», 2013. 688 с.
19. Зейкан Я.П. Представництво у цивільному процесі. *Юридичний вісник*. 2017. № 1 (42). С. 92–97.
20. Комаров В.В. Цивільне процесуальне законодавство у динаміці розвитку та практиці Верховного Суду України. Харків : Право. 2012. 624 с.
21. Немеш П.Ф. Розмежування законного представництва та інших видів представництва у цивільному процесі, що не пов'язані з видачею довіреності. *Адвокат*. № 7 (130). 2014. С. 23–25.
22. Світлична Г.О. Представництво як форма надання правової допомоги в цивільному судочинстві. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. № 10. 2014. с. 212–215.
23. Ханік-Посполітак Р.Ю. Представництво в цивільному процесі за новим Цивільним процесуальним кодексом України / *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2018. Том 1. с. 50–54.
24. Актуальні питання цивільного судочинства в світлі судової реформи в Україні: монографія / [С.В. Ківалов, Н.Ю. Голубева, І.В. Андронов та ін.]; за заг. ред. Н.Ю. Голубевої; НУ ОЮА. Одеса : Юридична література. 2017. 212 с.
25. Офіційний сайт Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/>.
26. Судова юридична газета. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/166299-vs-vkazav-u-yakikh-vipadkakh-u-prokurora-vinikayut-pidstavi-dlya-zakhistu-interesiv-teritorialnoyi-gromadi>.